

Belgelerle Arnavutluk'un Osmanlı'dan Ayrılma Süreci

Separation Process of Albania from the Ottoman Empire in Documents

Yusuf Ziya BİLDİRİCİ*

Özet¹

İttihatçılar, gelişmelere II. Abdulhamit'in izlediği pasif ve yanlış dış siyasetin neden olduğuna düşünüyorlar, meclisin açılıp Hristiyanlara eşit haklar verilmesi halinde Makedonya'nın elden çıkmayacağına ve ülkenin bütünlüğünün bozulmayacağına inanıyorlardı.

İttihatçılar bu gelişmeyi II. Abdulhamit'e karşı siyasî bir propaganda aracı olarak kullandılar. 12 Temmuz'da harekete geçerek 23 Temmuz'da anayasayı yürürlüğe koydurmayı başardılar. Ardından Sultan' karşı yaptıkları darbe sonrası Arnavutluk'taki hareketlenmeyi önleyemedikleri gibi, kurtardıklarını sandıkları Makedonya ve Doğu Trakya dışında kalan Balkan topraklarını izledikleri yanlış siyaset ve politikadan dolayı dört yıl içerisinde tamamen kaybettirdiler.

Anahtar kelimeler: *Arnavutluk, Milliyetçilik, İsyan, Malisör Hareketi, Meşrutiyet.*

Abstract

Whereupon Ottoman State improved the relations with Germany, Edward VII the King of England and Tsar Nicholas Edward met in Reval on June 9, 1908 to share the Balkans and the strategic Ottoman territories.

The Unionists thought that II. Abdulhamit's passive and wrong foreign policy caused the issues and believed that if council opened and equal rights had been given to Christians, Macedonia wouldn't be lost, and that territorial integrity of the country wouldn't be disintegration.

The Unionists used these developments as a political propaganda against II. Abdulhamit. Taking action on 12 July, they managed to impose the constitution on 23 July. Then after the coup against the Sultan, not only they could not prevent movements in Albania, but also they lost completely Balkan territories because of the wrong politics and policies except conjectured as saved Macedonia and East Thrace within four years.

Keywords: *Albania, Nationalism, Rebellion, Malisa Movement, the Constitution.*

Giriş

Coğrafi konum itibariyle stratejik bir öneme sahip olan Balkanlar, pek çok milletin hâkimiyet kurmak istediği bir alan olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'a yerleşmelerinin ardından bölgede huzurlu ortam oluşmuştur. Fransız İhtilâli'nin etkisi ve emperyalist güçlerin kışkırtmaları sonucu başlayan, çete ve isyan hareketleri Balkanlar'daki huzurlu ortamı bozmuştur. Avrupa'da gelişen milliyetçilik hareketleri nedeniyle Balkanlar, 19. Yüzyıldan başlayarak millet olma duygusunun artmasına bağlı olarak ortaya çıkan isyan hareketlerinin merkezi durumuna gelmişti. Çalışmamızda Osmanlılık, İslâmcılık, Milliyetçilik etkisinin Arnavutlar üzerindeki etkisi incelenecektir. I.Dünya Savaşı öncesinde Arnavutların milliyetçilik hareketleri üzerinde şimdiye kadar birçok çalışma yapılmıştır. Ele aldığımız çalışmada Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinin katkısıyla Arnavutluk sorununu değerlendirmeye çalışacağız.

* Doç.Dr. Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. yziya@pau.edu.tr Bu çalışma Proje No: 2874 ile PAÜ BAP tarafından projelendirilmiştir.

¹ Bu çalışma 2013 KRM024 Proje Numarası ile Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

Osmanlı Devleti, Balkan coğrafyasında hakimiyetini oluştururken, milletler sadece yönetim, maliye ve askerlikle sınırlı tutmuş; eğitim, adalet ve benzeri işlerin yürütülmesini, milletlerin kendi inisiyatifine bırakmıştı. Bu nedenle Balkan milletleri, Osmanlı hâkimiyetinde kendi toplumsal yaşamlarını dış etkilenmelerden ayrı bir şekilde sürdürme ortamı bulmuşlar, inânc serbestliği sağlanmış², askerlik gibi yükümlülüklerden sorumlu tutulmamışlardı.

Osmanlı devlet adamları farklı diller konuşan Balkan milletlerinin etnik yapılarını da dokunmadılar. Çeşitli topluluklar, Osmanlı yönetiminden öncesinde olduğu gibi, sosyal aktivitelerini sürdürdüler. Devletin eyalet düzeninde, merkezî kontrole dayalı sistem, merkeze bağlı hareket eden güçlü bir ordu ve düzenli ekonomik işleyiş³, Balkan milletlerinin uzun yıllar başarıyla yönetilmesini sağladı.

Osmanlı Devleti 19. Yüzyıla değin uygulamaya koyduğu Osmanlı milleti sistemiyle, Balkan milletleri arasında birliği sağlamıştı. Osmanlı vatandaşı olanların yönetimde rol almalarına, ortak sorumluluk taşımalarına ve rejimi sahiplenmeyi sağlayan işleyişle bu sistemin daha da genişleme göstermesi işten bile değildi. Zamanla Rusya'nın ve Batılı güçlerin etkisiyle gelişme gösteren milliyetçi duyguların ön plâna çıktığı ortamda, etnik yapı çeşitliliğiyle⁴ Osmanlı Devleti, vatandaşlık yapısını korumaya çalıştı. Osmanlı'ya bağlı Hıristiyan unsurlar arasında gelişme gösteren Fransız İhtilâli sonrası milliyetçilik düşünceleri, Müslüman Arnavut vatandaşlar arasında da yayılmaya başladı. Osmanlı devlet adamları mevcut sistemi, anayasal eşit haklarla belirlemiş Osmanlı vatandaşlığını devreye koyarak kötü gidişatın önünün alınacağını düşündüler.

Osmanlı Devleti İdaresinde Arnavutluk

Arnavutluk coğrafyasının coğrafi şartları gereği, Fatih Sultan Mehmet zamanında başlatılan fetih hareketlerini zorlaştırmıştı. 1443 yılında Macar Hünyadi Yanoş ile yapılan Morava Savaşı sırasında Osmanlı devşirmesi İskender Bey'in firar ederek bağımsızlık mücadelesine girişmesi ve Papa'lıktan destek alması fethi geciktiren nedenlerdi⁵.

Fatih Sultan Mehmet tarafından Bosna'nın 1463 yılında fethedilmesi⁶ karşısında Macaristan ve Venedik Osmanlıya karşı güçlerini birleştirdiler⁷. İskender Bey'in 1468 yılında ölmesi üzerine Arnavutluk'un fethinin gerçekleşmesine⁸ karşın, onun başlattığı bağımsızlık fikri Arnavutlar arasında iz bıraktı.

Arnavutluk'un fethi üzerine binlerce Arnavut İtalya'ya göç ederken, yerleşiklerin çoğunluğu İslâmiyeti seçti. Devlet kademesindeki konumlarına rağmen, Arnavutlar 16. Yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren her fırsatta ayaklandılar. Kuzeyli kabilelerin başlattığı her ayaklanmaya Katolik dünyasından gelen destek, Osmanlı'nın da İslamlaştırma politikası izlemesine yolaçtı. Bunun sonucunda 16. ve 17. yüzyıllarda özellikle Orta Arnavutluk'ta

² Bayraktutan, Yusuf (1996) Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları, Ankara, s. 50.

³ Karpat, Kemal H.(1996) Türk Demokrasi Tarihi, Afa Yayınları. İstanbul, s. 42.

⁴ Shaw, Stanford (1985) "Osmanlı İmparatorluğu'nda Azınlıklar Sorunu", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ans., C. 4, İletişim Yay., İstanbul, s. 1002.

⁵ Osmanlı Ansiklopedisi (1996) Tarih, Medeniyet, Kültür, Fatih Sultan Mehmet Maddesi, Haz: Komisyon, c.2, İz Yayıncılık, İstanbul, s. 66.

⁶ Baltacı, Emrullah (2008) Balkan Tarihine Genel Bir Bakış, İstanbul, s. 9

⁷ İnalçık, Halil (2009) Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I, İş Bankası Yayınları, İstanbul, s. 113.

⁸ Osmanlı Ansiklopedisi, c. 2, s. 70.

Osmanlı'ya bağlılık arttı. Politikanın aynı başarıyı sağlayamadığı dağlık bölgelerde Katolik inançlar devam ederken, yabancı ülkelere göç gerçekleşmeye başlamıştı⁹.

İkinci Viyana Kuşatması başarısızlıkla sonuçlanınca, Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hâkimiyeti zayıflamaya ve gerilemeye başladı. 1699'da imzalanan Karlofça Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki ilerleyişi durdu. Osmanlı savunma pozisyonuna geçmek zorunda kaldı ve Balkanlar'daki hâkimiyeti zayıflamaya başladı¹⁰. İkinci Viyana yenilgisinin ardından, Osmanlı Devleti'nin askeri ve ekonomik yönden zayıflamaya başlaması ile birlikte bu etkinin yarattığı ekonomik ve toplumsal çözülme süreci de hızlanmıştı¹¹.

Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyıl sonlarından itibaren içine düştüğü mali bunalımın etkileri, Arnavutluk'ta 17. yüzyıl ortalarından itibaren hissedilmeye başlanmış, Osmanlı İmparatorluğunun zayıflamasını durdurmak için merkezleştirmeye yönelik uygulamaya koyduğu reformlar beklenen sonuçları vermemişti. Akdeniz'e çıkmayı ve Balkanları kontrol etmek için Boğazların kontrolünü ele geçirmeyi hedefleyen Rusya, "PanSlavizm" politikasını öne çıkararak Slav halklardan Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan'ı, Osmanlıya karşı kışkırtmaya başlamıştı¹².

18. yüzyılda Arnavutluk'un değişik bölgelerinde yerel güçlü aileler tarafından kontrol edilen çok sayıda Paşalık yönetimi ortaya çıktı. Bağlı oldukları eyalet yönetimlerinden bağlarını koparan paşalık yönetimleri uyguladıkları toprak aristokrasisi ile komşu kasaba ve köylere saldırarak kendi paşalık sınırlarını genişletmeye başladılar. Bu durum uzun yıllar sürecek bir iç çatışmayı da başlatmıştı¹³.

1768-1774 yıllarında Rusya ile yapılan savaşlar sonucu imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile İstanbul'da Rus Ortodoks Kilisesi kuruldu ve burada yaşayan Ortodokslar üzerinde Rusya'nın koruyuculuğu başladı. Bu antlaşmanın ardından Rusya'nın Ortodoks inanca milletleri Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtma faaliyetleri arttı¹⁴. Rusya, Orta ve Doğu Avrupa'nın bütün Slav milletlerini bünyesinde topladıktan sonra Avusturya, Macaristan ve Osmanlı Devleti'nden önemli topraklar elde edecek, Yunanistan, Girit, Rodos, Kıbrıs, Batı Anadolu sahilleri ve İstanbul'a ulaşmayı hedefleyen Slav birliğini gerçekleştirmek istiyordu¹⁵.

Osmanlı Devleti gücünün zayıflaması ile bölgedeki kontrolü de kaybetti. Süren çatışmalar Kuzey Arnavutluk'ta Büyük İşkodra Paşalığı, Güney Arnavutluk'ta Büyük Yanya Paşalığı'nın kurulması ile son buldu. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde bunalım başladığında, Arnavutluk'ta büyük bir yönetim kargaşası ve ekonomik bunalım görülmeye başlamıştı. Merkezi otoritenin zayıflaması yerel önderleri harekete geçirdi ve ayaklanmalar ortaya çıktı. Güneyde Yanya Valisi Ali Paşa, kuzeyde Buşati ailesi tarafından yapılan ayaklanmalar ve direnişler 1831 yılında kırıldı ve Osmanlı egemenliği yeniden sağlandı.

⁹ Ademi, Rahman (2013) "Bağımsızlığa Giden Yolda Arnavutlar", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 26, Bahar, s. 8-9.

¹⁰ Bayraktar, Caner (2011) "Balkanlarda Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası", Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, s. 30.

¹¹ Akyol, Gürkan (2007) Balkan Politikasında Arnavutluk (1912 Sonrası), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, s. 12.

¹² Beydilli, Kemal (1999) "Balkanlar'da Dönüm Noktası 93 Bozgunu ve Sonrası", *BALKANLAR*, İstanbul, s. 30.

¹³ Koloğlu, Orhan (1993) "Osmanlı Döneminde Balkanlar (1391-1918)", Balkanlar, Eren Yayınları, İstanbul, s. 24.

¹⁴ Bayraktar, Caner , a.g.m., s. 30-31.

¹⁵ Önen, Nizam (2003) Turancı Hareketler: Macaristan ve Türkiye (1910-1944), (Basılmamış Doktora Tezi), A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 12.

Ancak Tanzimat Fermanı doğrultusunda gerçekleştirilen yönetsel ve toplumsal reformların etkisinin sınırlı kalması bağımsızlık düşüncelerini söndüremedi¹⁶.

Balkanlarda büyük Slav devletlerinin kurulma plânına karşı olan Avusturya-Macaristan'ın ise, bu yarımadada kendi yayılma projeleri vardı. Almanya ise kendi rakipleri olan İngiltere ve Fransa ya karşı Rusya ve Avusturya- Macaristan'ı çıkartmayı hedefliyor ve onların aralarını düzeltmek için çaba gösteriyordu. Siyasi birleşmeyi gerçekleştikten sonra büyük devletlerarasında yer alan İtalya'nın ise, Doğu Adriyatik denizinde kendi emelleri vardı. Bu ortamda, 1875 yazında ilk önce Hersek ve sonra Bosna'da ayaklanma başladı. 1876 yılının ilkbaharında Bulgaristan'da da ayaklanma olmasına rağmen ayaklanma bastırıldı. Hemen sonra Rusya'nın kışkırtmasıyla Sırbistan ve Karadağ, Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilân ettiler. Bu savaştan da zaferle çıkmayı başaran Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Rusya, kendisi savaşa girmek için hazırlıklara başladı. Bütün bu olaylar 19. yüzyıl sonlarında Doğu Sorunu'nun başlangıcını teşkil ediyordu¹⁷.

Doğu Sorunu'nun başlaması, Arnavutlar için yeni, tehlikeli ve çok karmaşık bir durum meydana getirmişti. Balkan devletleri, Arnavut topraklarını bölmek için siyasî ve askerî harekâtlar düzenliyordu. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki hâkimiyetini derinden sarstı. Savaş sonunda imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile Sırbistan, Karadağ, Romanya bağımsız oluyor, Özerk Bulgaristan Prenslığı kuruluyor, Arnavutluk'a Rusya'nın denetiminde özerklik veriliyor, Bosna-Hersek'te reformlar yapılması kabul ediliyordu. Rusya'nın Balkan milletleri üzerindeki nüfuzunun artmasına kayıtsız kalmayan İngiltere'nin girişimi, Avusturya, Almanya, Fransa, İtalya, Rusya'nın katılımlarıyla yapılan 13 Temmuz'da imza edilen Berlin Barış Antlaşması sonucu, Osmanlı toprakları Makedonya ve Arnavutluk ile sınırlı kalıyordu¹⁸.

Arnavutlar, Berlin Antlaşması ile Karadağ'a verilen topraklarını geri almak üzere her türlü inançtan katılımlarla tepkilerini ortaya koymaya başladılar. Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü durum, onların milliyetçi duygularının artmasına yolaçtı. Aslında Batılı devletler 1878'lerden itibaren Osmanlı topraklarında sistemli bir ayrıştırma politikası gütmekteydiler. Yunan ayrıştırmasında izlenen bu yol, 19. yüzyılın sonlarında Avusturya, Sırbistan, İtalya ve Rusya arasında rekabet konusu olan Adriyatik ve Balkanlarda üstünlük sağlama girişiminde, Arnavutluk toprakları önem kazanmıştı. Büyük güçlerin ve Balkanlardaki Sırp, Karadağ ayrılıkçılarının Arnavut isyanına taraf olmaları üzerine Osmanlı, Balkanlardaki son toprak parçasını elde tutmak için asker gönderince, çatışmalar 1911 yılında yoğunlaştı. İngiltere, Osmanlı toprak bütünlüğü geleneğini bırakırken, Rusya ve Avusturya'nın bölgedeki etkinliğine karşı bağımsız bir Arnavutluk kurulması yönünde hareket edecektir. Böylelikle birçok sorunla uğraşan Osmanlı Devleti, Arnavutluk'ta gelişen ayrılıkçı isyanlarla uğraşmak zorunda kalmıştır¹⁹.

1.Balkanlar'da Milliyetçilik Akımı

Balkan milliyetçilikleri içinde ilk göze çarpan Yunan ulusçu hareketi olmuştur. Fransız İhtilâli'nden etkilenmiş olmakla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu içinde her zaman ruhen mevcut olmuştur. Yunan milliyetçiliği genellikle daha zengin olan ve modern Avrupa'nın zenginlik yaratan ekonomilerini, kendi Müslüman-Osmanlı beylerinden daha iyi anlayan halklar arasında doğmuştu. Bir başka grup olan Slavlarda ise, Osmanlı döneminde bu grubun idari yönden bir özerklikleri olmadığı gibi dini yönden de Rum kilisesine bağlı oldular. 1864 yılında Bulgar kilisesinin kurulması Bulgar milliyetçiliğinde bir aşama olarak

¹⁶ Akyol, Gürkan, a.g.t., s. 11-12.

¹⁷ Tuncer, Hüner (2003) "Doğu Sorunu" ve Büyük Güçler (1853-1878), Ankara, s. 105.

¹⁸ Bayraktar, Caner , a.g.m., s. 33.

¹⁹ Birecikli, İhsan Burak (2009) "Arnavutluk Meselesi Üzerine Bir Değerlendirme", Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Prof.Dr. Reşat GENÇ'e ARMAĞAN" Özel Sayı-II, Temmuz, Cilt: 2, s. 1028-1031.

görüldü. Balkan milliyetçilikleri içinde yer alan bir diğer grup olan Türkler ve Arnavutların milliyetçiliği ise, en geç ortaya çıkmıřtı²⁰.

Balkan milliyetçiliğinin başlangıcını yukarıda değindiğimiz özelliklerden dolayı, Fransız İhtilâli sonrasına ve onun etkilerine bağlamak ne kadar yanlış ise, bu hareketi bütünüyle Rusya'nın bir kışkırtması olarak görmek ve yaşanan gerginliklerden kaynaklanan bir milli uyanış biçimiyle değerlendirmek te bir o kadar yanlıştır. Bununla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma dönemine girdiğinde özellikle Rusya sonun başlangıcını belirlemede etki sahibi olmuştur. 19. yüzyıl ortalarında Rusya, Balkanlarda yayılmacı emelleri içinde önceleri din eksenli bir siyaset yoluyla buradaki Hıristiyan topluluklar üzerinde nüfuzunu arttırmak istedi. Daha sonraları değişikliğe giden Rusya PanSlavizm politikasına döndü. PanSlavizmin Avusturya-Macaristan'a karşı nüfuz mücadelesinde Rusya'ya bazı getiriler kazandıracadı beklenmekteydi. Bu amaçla önce Bulgar kilisesinin Rum kilisesinden ayrılmasını sağlayan, sonra Bulgarcaı yeniden canlandırmaya çalışan Rusya, sonunda milli bir uyanış hareketi başlatmayı sağladı. Rusya, Balkan ülkeleri içinde PanSlavizm söylemiyle büyük Bulgaristan oluşturmaya çalıştı. Bunun için Bulgar komitacılarına ayaklanmaları için büyük destek verdi²¹.

Balkanlarda milletler sorununun ileri aşamasında ve sorunun giderek bir milliyetçilik hareketine dönüşmesinde 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı bir dönüm noktası oldu. Bu savaş öncesinde Doğu Sorunu konusunda Rus, Alman ve Avusturya-Macaristan şansöyeleri 1876 Mayıs'ında Berlin'de bir araya gelerek Berlin Memorandumu'nu oluşturdular. Osmanlı İmparatorluğu'na Hıristiyan uyruklular konusunda yeni reformlar yapma yükümlülüğu getiren bu memorandum İngiltere tarafından reddedildiyse de Osmanlı-Rus Savaşı'na giden yolun bir hazırlayıcısı oldu²².

1877-78 Savaşı, aslında Müslüman Osmanlı toplumunu yıkmayı ve yerini ulusal devletlere bırakmayı amaçlayan bir din savaşıydı. Ayestafanos ve Berlin antlaşmaları, dini milliyetin psikolojik temeli yaparak yalnızca inanç grupları arasındaki dinsel uçurumu genişletmekle kalmadılar, aynı zamanda Osmanlı millet sistemi altında çeşitli etnik ve dinsel gruplar tarafından yüzyıllar boyu uygulanan karşılıklı hoşgörü ve kabul geleneklerini zayıflattı ve bütünüyle ortadan kaldırdılar²³.

Osmanlı Devleti ilk milliyetçilik saldırılarına karşı küçük tavizler vererek farklı din ve etnisiteden milletleri bir arada tutmayı başardı. Ancak Abdulhamit bu tarz bir politikanın uzun vadede problemleri ortadan kaldırmayacağını ve Balkanların Hıristiyan milletlerinin içine girdiği bağımsızlık sürecini ortadan kaldırmayacağını düşünerek İslamcı bir devlet politikası izleme yoluna gitti. Abdulhamit'in bu politikası ile Balkanlar'ın kalbinde Müslüman çoğunluğa sahip Arnavutluk, Bosna ve Makedonya'da Osmanlı vatandaşları genel görünümüyle devletine bağlılığı devam ettiriyordu. Söz konusu bağlılığın tükendiği nokta 1908 Jön Türk ihtilâli oldu. Jön Türk İhtilâli'ne ivmesine veren Makedonya ve Arnavutluk olup, sonrasında bu bölge halkı tarafından Osmanlı ötekileştirilirken, II. Meşrutiyet Balkanlar açasından bir kırılma ve kuruluş anı yapacaktır²⁴.

²⁰ Ortaylı, İlber (1985) "Balkanlarda Milliyetçilik", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C. 4, İstanbul, s. 1027.

²¹ Yetim, Fahri (2011) "Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Döneminde Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçler", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25 /, s. 291.

²² Tuncer, Hüner, (2009) Osmanlı Devleti ve Büyük Güçler (1815-1878), İstanbul, s. 128-131.

²³ Karpat, Kemal H (2004) Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk, Ankara, s. 199-200.

²⁴ Fşahazi, Falma (2008) "2. Meşrutiyet ve Arnavutluk'taki Osmanlı Algısı: Arnavutlarla Osmanlı'nın Düşman Olduğu O An", İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 38 (Mart), s. 165-170.

2. Arnavutluk'ta Milliyetçilik Hareketleri

Avrupa Hristiyan dünyası görünüşte insaniyet maskesi altında İslâm'a karşı büyük bir düşmanlık beslemekteydiler. İslâm dünyasının koruyucusu pozisyonundaki Osmanlı Devleti'ni zayıflatmak suretiyle Balkanlardaki topraklardan atılmasından yanaydılar. Bu coğrafyada Bulgarların devlet aleyhine hareketlerini memnuniyetle izleyen Batılılar, Müslüman nüfusun yoğun yaşadığı Arnavutluk üzerinde dikkatlerini yoğunlaştırdılar. Berlin Antlaşması ile Arnavutluk topraklarının Karadağ'a ve Yunanistan'a verilmesi yoluyla onların milliyetçi duygularının harekete geçirilmesini ve Osmanlı'ya karşı kuvvet kullanmalarını sağlayarak amaçlarına ulaşmaya çalıştılar²⁵.

Batılı devletler, Arnavutların mukavemetlerinin önemli bir engel teşkil ettiğini gördükleri için, Padişaha bu meseleyi halletmesi için baskı uygulamaya karar verdiler²⁶. İtalya ve Avusturya Balkanlar'da bir dengenin oluşması için Osmanlı idaresinden koparılmış bir Arnavutluğu, Fransa ve Rusya ise Arnavutluk topraklarının komşuları olan Yunanistan ve Karadağ tarafından paylaşılması taraftarıydılar²⁷. Osmanlı Hükümeti, Arnavutların tepkilerinden istifade ederek Ayastefanos ve Berlin antlaşmalarının hükümlerini sürüncemede bırakmak istiyordu. Ayrıca cemiyeti istediği yöne kanalize ederek Boşnaklarla işbirliği yaptırıp Avusturya'yı durdurmayı plânliyordu²⁸.

1878 Berlin Kongresi'nde, Rus Çarlığı'nın Ayastefanos Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nden aldığı birkaç liman da dâhil olmak üzere, Arnavutluk'un bazı bölgelerinin Karadağ'a verilmesi²⁹ kararlarına karşı çıkan Arnavutlar, Osmanlıların da desteğiyle Prizren'de bir ulusal birlik oluşturdular. 10 Haziran 1878 tarihinde başlayan kongre sonucu oluşturulan Prizren Birliği Arnavutluk'un tek vilayet altında toplanması, diplomatik mücadeleye geçilmesi, bağımsızlık statüsünün hazırlanması konularında çalışma alanları belirledi³⁰.

Sultan Abdulhamit, Avrupa karşısındaki siyasi konumunu güçlendirmek için, başta Prizren Birliği olmak üzere Arnavut muhalefetini el altından desteklemişti. Karadağ'a bırakılan yerleri silahlı mücadele sonrasında kurtaran Arnavut birliği, bir süre sonra Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlık mücadelesi başlattı. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'nden Arnavutluk'ta ıslahat yapılmasını talep etti³¹.

19. yüzyılın sonlarında Avusturya, Sırbistan, İtalya ve Rusya arasında ciddi bir rekabet konusu olan Adriyatik ve Balkanlar'da üstünlük mücadelesinde Arnavut toprakları önem kazandı. Özellikle İngiltere ve Almanya arasındaki rekabetin kızıştığı bir dönemde İngiltere İtalya aracılığıyla, Almanya da Avusturya aracılığıyla Arnavutluk üzerinde nüfuz mücadelesine girdiler. Balkanlar'daki statükonun değişmeye başlaması, bazı Arnavutları gelecekteki konusunda endişelendirmeye başlayınca Batı'dan destek arayışları başladı. Ancak Arnavut liderleri arasında ulusal amaçlar konusunda halâ derin fikir ayrılıkları vardı. Bazıları Jön Türk rejiminin düşürülmesinden başka bir şey istemezken, diğerleri idari özerklikten yanaydılar. Sırbistan, Adriyatik Denizi'ne açılmak için Kuzey Arnavutluk topraklarını ele geçirmek emelindeydi. Avusturya, onların bu emellerine karşı Arnavutların

²⁵ Kılıç, Selda (2006) "Bir Osmanlı aydınının Arnavutluk'a Dair Görüş ve Düşünceleri", A.Ü. Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi Dergisi (OTAM), sayı: 19, Ankara, 263-265.

²⁶ Yiğit, Yücel (2009) "Milliyetçilik Çağında Prizren İttihat Cemiyeti", Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/8, s. 2471.

²⁷ Ademi, Rahman, a.g.m., s. 10.

²⁸ Yiğit, Yücel, a.g.m., s. 2472.

²⁹ Yiğit, Yücel, a.g.m., s. 2470.

³⁰ Akyol, Gürkan, a.g.t., s. 13.

³¹ Balcı, Ramazan (2012) "Kosova Islahatı (1896-1905): Rumeli Vilayeti Salnamesi'ne Mahsus Mevadd-ı İslâhiye Layihası'nın Uygulanması", Türkiyat Mecmuası, C. 22, Güz, s. 4.

milli bilinçlerinin arttırılmasından yanaydı. Sırlar gibi Karadağlılar da bölgedeki varlıklarını sürdürmeyi amaçlıyorlardı. Kosova bölgesinde Arnavut milli bilincinin uyanması buradaki Sırp emellerine karşı koyma anlamı taşıyordu. Bu uyanışın gelişmesi Epir'deki Yunan emellerini, Karadağ'ın Kuzey Arnavutluk'taki emellerini de tehdit etmekteydi³².

Bu şartlar altında Makedonya Meselesi'ne Arnavutlar da konu olmaya başladı. Bükreş'te mevcut Arnavut Komite Merkezi, Makedonya'daki hadiselere katılımı sağlamak amacıyla Selanik, Manastır ve Kosova vilâyetlerine birer kişi göndererek oralara silah sevkiyatının yapılması için teşebbüslerde bulundu. Bulgaristan'ın başardığı gibi onlar da Arnavutluk'ta bir prenslik kurma düşüncesindeydiler. Berlin Kongresi sonrasındaki süreçte bağımsızlığına kavuşan Sırbistan, Arnavutların yaşadığı Kosova ve diğer vilayetlere Ortodoks papazlar göndererek halkı isyana teşvik etmeye çalıştı ve Rusya'nın Prizren Konsolosu aracılığıyla İpek ve Deçani'deki manastırlara silah sevkiyatı yaptı. Arnavutlar, Bulgarlarla beraber Sırp çetelerinin Kosova Vilâyeti'ndeki silahlı faaliyetlerine daha ziyade Osmanlı Devleti'nin yardımları sayesinde karşı koydular. Bu direnişini aşamayan Sırlar ve özellikle Bulgarlar, Batılı hâmelerinin destekleri ile Müslümanları bölgeden uzaklaştırmak maksadıyla saldırmaya başladılar. Arnavut Müslümanlarının ezici çoğunlukta oldukları İpek, Priştine ve Prizren sancaklarının Kosova, Debre ve Elbasan sancaklarının ise Manastır Vilâyeti'ne bağlı olmaları hem Sırların hem de Bulgarların hesaplarını bozmaktaydı. Bu maksatla Ekim 1904 tarihli Mürzteg Programı'nın 3. maddesi gereği, Arnavutların birlik istemelerine karşın, söz konusu sancaklar Kosova ve Manastır vilâyetlerinden çıkarılmalıydı. Avusturya İmparatorluğu'nun Balkanlar'ın güneyine doğru yayılmak istemesi Arnavutları ciddi olarak endişelendiriyordu³³.

Arnavutların İslam dinini samimiyetle kabul etmedikleri, Cezayir Koyunu deyip domuz eti yedikleri ve gayr-ı İslami olan birçok uygulamaya çekinmeden devam ettikleri bilinmektedir. Onlar Osmanlı idarecilerin pantolon ve frak gibi Batılıların giydikleri kıyafetlere açıkça karşı çıktılar. Arnavutlar, nüfusun çoğunluğunu oluşturdukları Kosova Vilâyeti'nde ıslahat programının bu gibi hafif ve zararsız maddelerini bile kabul etmemiyorlardı. Bu nedenden dolayı binlerce Arnavut, Osmanlı idaresine tepki olarak, İpek ve Yakova'da toplanıp, Mitroviçe'yi ele geçirmek istedi. Bu sırada çatışma çıktı ve çok sayıda ölü ve yaralı oldu. 4 Nisan 1903 Mitroviçe'de toplanan Arnavutlar, Padişaha çektikleri telgrafta ıslahatın icrasının durdurulmasını, aksi takdirde isyandan vazgeçmeyeceklerini söylediler. Kosova Valisi Şakir Paşa ile Sait Paşa, Yakova'ya ulaşarak meseleyi çözdüler ve İpek taraflarında isyancıların kapattığı yolu açmayı başardılar. Arnavut isyancıların ciddi direniş göstermeden teslim olmalarının ardından, Osmanlı idarecileri halkın elindeki silahları topladılar³⁴. Bu uygulamanın Arnavutlar tarafından bir güvensizlik işareti olarak algılandığı kuşkusuzdur.

Avrupa Devletlerinin gönderdiği donanma, Arnavutların bağımsızlık için savaştıklarını görerek tutum değiştiren Osmanlıların da desteğiyle, söz konusu limanları Arnavutların elinden alarak Prizren Birliğini dağıttı. Prizren Birliği'nin dağılmış olmasına rağmen, bağımsızlık hareketi başka örgütler tarafından yürütülmüş ve II. Meşrutiyet sonrası güç kazanmıştı. 1905 yılı sonlarından itibaren Arnavutlar arasında yeniden canlanmaya başlayan ulusçu faaliyetler büyük bir hızla gelişti ve 1907 ortalarında kuzeyli ve güneyli Arnavutlar arasında ortak bir hareket başlatma çabaları, yabancı devletlerin dikkatini çekecek boyutlara ulaştı. Osmanlı yönetimi bu ulusçu faaliyetler üzerine, harekete katıldığı sanılan çok sayıda Arnavut'u tutukladı veya sürgüne gönderdi³⁵.

³² Birecikli, İhsan Burak, a.g.m., s. 1029-1030.

³³ Ademi, Rahman, a.g.m., s. 10-14.

³⁴ Ademi, Rahman, a.g.m., s. 9.

³⁵ Akyol, Gürkan, a.g.t., s. 12-13.

Ayrılıkçı hareketlere katılanların arasında birkaç Müslüman Arnavut varsa da, genelde çoğunluk Hıristiyan Arnavutlar'dı. Hıristiyan Arnavutlar, yaşadıkları bölge itibariyle Yanya, Manastır ve Serfice'de daha çok Yunanlılara yakınlık göstermekteydiler. Ancak Jön Türklerin şiddetli bir rejim düşmanı olmaları ve Balkanlardaki Müslüman halka zulüm yapan Hıristiyan çetecilerle işbirliği yapmaları, Müslüman olan birçok Arnavut'un Osmanlı düşmanı olmasını teşvik etti. 19 Mayıs 1907 tarihinde New York'taki Arnavut, Arap, Ermeni ve Makedonyalılarından oluşan 800 kişilik büyük bir grup, "yaslı Türklerle kavgaya girişmek üzere" toplantı yaptılar. Amaç Jön Türklerle beraber hareket edip Osmanlı rejimini devirmektir³⁶.

II. Abdulhamit, Arnavutlara vergi muafiyeti dâhil ayrıcalıklı bir statü tanımış ve hep özel muamele etmiş olmasına rağmen, Arnavutlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun yakında parçalanacağını tahmin ederek, Sırp'ların ve Yunanlıların Arnavutluğu bölmek ve ilhak etmek niyetinde olduklarını öğrenince, milliyetçi tepkilerini ortaya koymaya başladılar. Bu noktadan itibaren, aralarında İsmail Kemal ve Naim Fraşeri gibi Bâbîâlî'nin hizmetinde yüksek mevkilerde bulunan birçok kişi ayrılıkçı emellerini açıkça dile getirmeye başladılar. Bazıları İttihat ve Terakki şubeleri olarak siyasî örgütlerini kurdular³⁷. Yabancı elçiliklerin desteğiyle çalışan misyonerlerin ve Gayrimüslim okullarının ayrılıkçı fikirleri besleme ve dış kaynaklı isyan hareketlerine aracılık etme yolunda önemli katkıları vardı³⁸.

3. Arnavutluk'ta Bağımsızlık Hareketleri

19. Yüzyıl Balkan hakları için milli kimliğin inşası, milliyetçiliğin yayılması ve milliyetçi-ayrılıkçı ayaklanmaların gelişmesi dönemi oldu³⁹. 19.yüzyılda gitgide Avrupalı güçlerin etkisine giren ve milliyetçi duygularla çalkalanan bir dünyada, Osmanlı Devleti çok çeşitli etnik yapısıyla hayatta kalmaya çabalamaktaydı. Batılı devletler sistemli bir politika izleyerek Osmanlı topraklarını koparmakta idiler. İzlenen yol; okul ve eğitim sistemiyle milliyetçi fikirleri yaymak, borçlarla devletin mali iflasını sağlamak, isyan çıkarılacak bölgelerde reformlar yapılmasında ısrar etmek, Osmanlı, bu reformları gerçekleştirirken isyan bölgelerinde silahlı direniş hareketleri oluşturmak, bölgeye yarı otonomi istemek ve bölgenin bağımsızlığını sağlamak⁴⁰ idi.

Siyasal amaçlı ilk Arnavut gerilla hareketi Bulgar isyancı gruplarının faaliyetlerine karşı bir tepki olarak 1899'da Hacı Molla Zekâ tarafından kuruldu. Rakoza Şehbenderliği'nin bildirmesi üzerine, Viyana Sefareti, küçük yaşlarda Amerika'ya gidenlerin Askere Alma Kanunu gereği askerlik hizmetlerini yerine getirmek üzere geri dönmelerini istedi⁴¹.

Balkan devletleri konsoloslukları, istihbarat teşkilatları, silahlı çete oluşumlarını kullanarak Arnavutları Osmanlılarla çatıştırmak için faaliyet gösteriyor ve Arnavutları kışkırtıyorlardı. Osmanlı Devleti bu faaliyetlere ve Rumeli'deki diğer sorunlara rağmen Arnavutların İmparatorluk için güçlü bir payanda olmasını devam ettirmeye çalıştı⁴².

Karadağ Hükümeti çeşitli ülkelerde bulunan ırkdaşlarının ülkelerine geri dönmeleri için büyük bir çaba gösteriyordu. Çağrıya uyanların çoğu memleketlerine dönerken Hükümet, Amerika'da bulunanların geri dönüşlerini kolaylaştırmada dış ülkelere bulunan

³⁶ Ademi, Rahman, a.g.m., s. 16.

³⁷ Birecikli, İhsan Burak, a.g.m., s. 1035.

³⁸ Balcı, Ramazan, a.g.m., s. 29.

³⁹ Bayraktar, Caner, a.g.m., s. 31.

⁴⁰ Birecikli, İhsan Burak (2010) Arnavutlar ve Arnavut Sorunu 1908-1914, (Basılmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 104.

⁴¹ BOA, HR.SYS, 134/42 14/1.

⁴² Birecikli, İhsan Burak a.g.t.,s. 99.

vatandaşlarından yardım alınmasını salık veriyordu. Yolcu nakliyesi yapan translantik vapurları birçok Karadağlıyı İtalya yoluyla taşıdı⁴³. 4 Mayıs 1900 tarihinde Karadağ'a topraklarına geçen ileri gelenlerinden 600 Arnavut ihtillci Karadağ himayesinde, Arnavutluk'ta isyana katılmak amacıyla hazır bulunuyorlardı⁴⁴.

1905'te Osmanlı yönetimine karşı ayaklanma çıkarmak amacıyla çok sayıda Arnavut kasabasında komiteler oluşturulmuştu. Osmanlı yönetimine karşı konuşlanan Üsküp'teki İttihat Terakki şubesi çoğunlukla Arnavutlardan oluşuyordu. 16 Mayıs 1907'de yörede yaşayan İsmail Efendi'nin çok feci şekilde dövülmesi olayı, Süleyman, Hsn, Hasan, Halil, Ahmed, şaban, Salih, Mustafa, İzzet, Mehmed, Salih, İbrahim avuş, Feyzullah, Nalband Ali, Mehmed efendilerden oluşan Merkez-i Umum Rumeli Muhacirn-i İşlmiye Cemiyeti yeleri tarafından protesto edilmiřti⁴⁵. Surpa Mutasarrıfı'nın askir-i şahane tarafından işgal olunmuş olduğu ilaveten beyan edilmektedir⁴⁶.

1907 yılında Amerika'ya Türk ve Ermenilerden başka Arnavut, Bulgar ve Rumlar'dan Amerika'ya gidenlerin olduğu ve bu g edenlerin Amerika'da iş bulamadıklarından dolayı perişan bir halde geri döndükleri öğrenilmişti. Bu maksatla Osmanlı vatandaşlarının Amerika'ya göç etmesinin uygun olmadığı ve engellenmesi için gerekli tedbirlerin alınmasına Hkmete karar veriliyordu⁴⁷.

Osmanlı Mebusan Meclisi'nde mebus olan Arnavut asıllı İsmail Bey, yurtdışında iken büyük glerden ilk olarak Avusturya'ya yanaşmış, Arnavut ulusal bilincini arttırmak için Avusturya'dan okullar kurmasını istemişti. Daha sonra İtalya'ya yanaşan İsmail Bey, 1907 yılında Korfu'da İtalyan-Arnavut Eylem Komitesi'nin kurulmasında rol aldı. Onun amacı, bu devletlerin yardımıyla Arnavutlar için özerklik elde etmektir. 1907 yılında İsmail Bey, Makedonya'daki Yunan ve Arnavut komitelerini birleştirme girişiminde bulunmuş; konuyu Yunan Dışışleri Bakanı ve diğer yetkililerle görüşmek üzere bir süre Atina'da kalmış ve 22 Mart 1907'de Atina'da Yunan-Arnavut Yunan-Arnavut Cemiyet-i İttihadiyesi'ni kurmuştu. Bu cemiyetin kuruluş amacı: Arnavut topraklarında statuko muhafaza edilecek, eğer statuko bozulacak olursa serbest bir Arnavutluk teşkil edilecek, Yunan sınırları tekrar tesis edilecek ve Arnavutluk biri Epir diğeride de asıl Arnavutluk olarak iki kısıma ayrılacaktı. İsmail Bey bu sırada siyasi fikirlerini Arnavut kulbleri vasıtasıyla halka ulaştırmaya alıřıyordu⁴⁸.

Aynı yıl Debre Arnavut komitesi İttihat Terakki Cemiyeti ile birleşmiş, 1908'e gelindiğinde İttihati rgtlenme Arnavutlar arasında iyice yayılmış, cemiyet ile Arnavut komiteleri arasında olumlu bir bağ kurulmuştu. Ergiri'de cemiyet mensupları aynı zamanda bölgedeki Arnavut komitelerine de ye idiler. Cemiyetin Üsküp şubesi daha çok Arnavut yelerden oluşmaktaydı. Cemiyetin Tiran'daki şubesi birkaç Türk hariç tamamen Arnavutlardan meydana geliyordu. Selanik'teki Arnavut Komitesi de cemiyet ile birleřmiřti⁴⁹.

1908 yılında ilân edilen İkinici Meşrutiyet'in ortaya çıkardığı otorite boşluğunu değerlendiren Bulgarlar bağımsızlıklarını ilân ettiler. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Bosna-Hersek'i⁵⁰ topraklarına kattı. 1909'da Manastır'da toplanan Ulusal Kongre, tam

⁴³ BOA, HR.SYS, 134/42.

⁴⁴ BOA, HR.SYS, 134/42.

⁴⁵ BOA, DH. EUM. VRK, 16/35; BOA, HR.SYS, 40/4.

⁴⁶ BOA, HR.SYS, 40/4.

⁴⁷ Birecikli, İhsan Burak, a.g.t., s. 150.

⁴⁸ Birecikli, İhsan Burak, a.g.m., s. 111.

⁴⁹ Birecikli, İhsan Burak, a.g.t., s. 110.

⁵⁰ Zeyrek, Suat (2013) "II. Meşrutiyet Döneminde İktidar – Muhalefet çekişmeleri zerine Genel Bir Bakış", Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6/2, s. 33.

bağımsızlık yolunda ilk adımı atarak, Osmanlı Devleti içinde İşkodra, Kosova, Manastır ve Yanya'yı içine alacak şekilde özerk bir Arnavutluk isteğinde bulunarak bir ulusal birlik komitesi seçti⁵¹.

Sultan II. Abdulhamit'in tahttan indirilmesiyle oluşan bu iktidar değişikliği büyük bir coşku yaratmıştı. Kuzey'de tedirginlik ve endişe hâkim olmasına karşın, Güney'de Arnavutlar yeni yönetime karşı daha memnundular. Bazı Arnavutlar Meşrutiyet'i memnuniyetle karşılamakla beraber, ulusal taleplerinde ısrarlarını sürdürerek özerklik isteklerinden vaçgeçmiyorlardı⁵².

Anadolu ve Balkanlardan çeşitli yollarla Amerika'ya geçen Ermeni ve Balkan asıllıların buradaki ayrılıkçı çalışmalarından haberdar olan Osmanlı Padişahı, 24 Mayıs 1908 tarihinde, Amerika Hükümeti ile dostane ilişkilerini canlı tutmak amacıyla siyaseten, Başkan Ruzvelt'in hanımı Madam Rozdali Ruzvelt ve kızı Lonig adına Devlet Nişanı verilmesini kararlaştırmıştı⁵³.

Hüseyin Hilmi Paşa 1902-1908 yılları arasında Rumeli Genel Müfettişi olarak görev yaptı. Bu bölge adeta kaynayan bir kazanı andırıyordu. Rum, Bulgar, Sırp çeteleri en acımasız terör hareketlerinde bulunuyorlardı. O genel müfettişlik görevi sırasında bölgede yabancı güçlerin faaliyetlerini önlemeye çalıştı. Bu müfettişlik dönemine ait arşiv belgelerinde; Manastır, Selanik, Kosova, Yanya, Edirne ve İşkodra ile bu vilayetlere bağlı sancak, kaza ve köylerine ait tahrirat kayıtları, Bulgar, Rum, Sırp ve Arnavut fesat komitelerinin zararlı faaliyetleri yer almaktaydı. Rumeli Müfettişliği'ne gelen bir yazıda; İsmail Kemal'in Atina'da kurduğu matbaada Arnavutça gazete ve kitaplar bastırıldığı, bunların Rum mekteplerinde okutulduğu ve İsmail Kemal'in Yunan ve İtalyan devlet adamlarıyla görüşmelerde bulunduğu ve bu tür faaliyetlere karşılık önlem alınması gerektiği ifade edildiği, İtalyalı Napoli mebusu Mösyö Semola'nın fesad çıkarmak için Arnavutluğa geldiği bildiriliyordu⁵⁴.

Osmanlı yerel idarecilerine göre, isyan halinde bulunan Mayorların ileri gelenleri Karadağlıların niyetlerinde samimi olmadıklarını anlayarak Arnavutluk'a geri dönmüşlerdi. Çetiniye Sefiri, birkaç bin asi ve cahil Mayorun Arnavutların fikirlerine tercüman olamayacağını, Karadağ Kralının cahil Mayorlardan yararlanmak istediğini düşünüyordu 16 Mayıs 1911⁵⁵. 24 Tem 1913'te Üsküb'ten alınan istihbarata göre, Drac Mutasarrıfı Mahmud Bey ile komiseri Mahmud Celaleddin Arnavutluk istiklalinin temini için çalışmaktaydılar⁵⁶. Aynı tarihte Kosova Valisi Mazhar Bey'in aldığı istihbata göre; Radovişte'de Bulgaristan asıllı Doktor Tomof adında bir şahıs, Ustrumca'dan Radovişte'ye gelerek Anadolu ve Arnavutluk'ta Türkler arasında boşu boşuna telef olacaklarından bahsederek, buldukları mevkilerden başka yerlere gidib askerlik yapmamak konusunda direktmeleri telkininde bulunmakta, Osmanlı yönetimine karşı direnmelerini telkin etmekteydi⁵⁷.

4. Arnavutluk'un Bağımsızlığını Kazanması

Çoğunluğu Müslüman olduğu halde devletin kanunlarına uymamayı yıllardır alışkanlık edinmiş olan bazı Arnavutlar, Hristiyan unsurlardan da ileri gitmişler,

⁵¹ Başdoğan, Ferhat (1991) "Arnavutluk ve Türkiye-Arnavutluk İlişkileri", Stratejik Etütler Bülteni Cilt 25, No 86, Eylül İstanbul, s. 66.

⁵² Birecikli, İhsan Burak, a.g.t., s. 118.

⁵³ BOA, Y. PRK. EŞA, 52/52.

⁵⁴ Birecikli, İhsan Burak (2009) "Avlonyalı İsmail Kemal Bey'in Siyasi Faaliyetleri (1870-1908)", Gazi Akademik Bakış, Cilt 3, Sayı 5, Kış, s. 112.

⁵⁵ BOA, HR.SYS, 134/42.

⁵⁶ BOA, DH. EUM. MTK, 3/44.

⁵⁷ BOA, DH. EUM. MTK, 3/44.

Meşrutiyetin ilânından Balkan Harbi'nin ilânına kadar geçen dört yıl içinde üç büyük ayaklanma yapacak kadar yabancı ve düşmanca bir tavır içine girmişlerdi. Uyanan milliyetçilik duygusunun etkisiyle Arnavut beylerinin bir kısmı Avusturyalıların, bir kısmı İtalyanların, bir kısmı da Yunanlıların propaganda ve amaçlarına alet olmuşlardı. Arnavutlar bu devletlerin, verdikleri silahları, Osmanlı kuvvetlerine karşı kullanmaktan çekinmemişlerdi.

Balkanlarda hızı kesilmeyen ayrılıkçı hareketler karşısında Jön Türk Hükümeti, merkezî otoritenin güçlenmesi için sıkı tedbirler aldı. Arnavutların yaşadıkları bölgelerde silahların toplanmasına, zorunlu askerliğin konulmasına ve vergilerin tahsiline karar verildi. Arnavutlar bu durumdan memnun olmadılar. 1909 yılında Hükümet tarafından Çeteler Kanunu'nun çıkarılması durumu daha da ağırlaştırdı. Bu kanuna göre çetelerin, faaliyet gösterdiği alan için o bölge halkı sorumlu tutulacaktı. Çeteye katılmanın cezası idam idi. Ayrıca çeteye katılan ferdin ailesi de sorumlu tutulacak ve mal varlığına el konulacaktı⁵⁸.

İşkodra ve Kosova'dan gelen istihbarat raporlarına göre, Sırbistan ve Karadağ'dan isyancı Hristiyanlar için silah ve cephane kaçakçılığı yapılmaktaydı. 31 Mart Olayı sonrası Arnavutlarda Hükümete karşı önemli bir direnç hareketi başladı. Hükümet, Mart 1909'da askerlik görevini reddeden 80 kişiyi Yanya'da idam ettirdi. 1909 yılı Nisan ayının sonlarında ayaklanmalar İpek, Yakova, Loma, Vulçetrin, Debre, Seniçe bölgelerine sıçradı. Cavit Paşa 10 Mayıs'ta birkaç tabur piyade, topçu ve makinalı tüfekle İpek'e ve 16 Mayıs'ta Yakova'ya girdi. Katılan diğer kıtalarla beraber 10 tabur piyade, 5 batarya top ve 2 makinalı tüfek bölüğüne ulaşan Cavit Paşa isyancıların üzerine yürüdü ve silah taşımayı yasakladı⁵⁹.

1910 yılının Mart ayında Kosova bölgesinin kırsal alanında yaşayan halkı Malisörler pazarlarda mallara konulan yeni vergiler nedeniyle silahlara sarıldı. Arnavut ayaklanmasına sona erdirmek amacıyla Hükümet etkili tedbirler aldı. Dış güçlerin ve bazı mebusların tahrik ve destekleriyle isyan eden Malisörlere karşı, Nisan ayının ortalarında Kosova Kuvve-i Mürettebesi adıyla 30 taburu bulan bir kuvvetle Şevket Turgut Paşa Üsküp'e geldi⁶⁰. 2 Mayıs 1910'da Mahmut Şevket Paşa, destek bir kuvvetle yardıma gitmiş, İşkodra ve Malisörlerin silahsızlandırılması rağmen isyanlar sona erdirilememişti. İsyancı Malisörlerin sayısı 8 bine yaklaşmış ve Karadağ'ın desteklediği isyan bütünüyle Malisya'yı sarmıştı. Hükümet yapılacak askeri harekâtı yönetmek için Şevket Turgut Paşa'yı görevlendirdi ve İşkodra'da örfi idare ilân edildi⁶¹.

1910 İlkbaharında on iki Arnavut aşireti ortak hareket kararı almışlar ve Kaçanik Geçidi'ni tutmuşlardı. 5 bin Arnavut geçidi işgal ederek, Üsküp-Mitroviçe demiryolu hattını, dolayısıyla Müretteb Kosova Kolordusu'nun irtibat hattını kesmişlerdi⁶². Kaçanik Vadisi'nde, Arnavut aşiretler ile Osmanlı Ordusu arasında yaşanan birkaç çatışmadan sonra isyan bastırıldı. Kaçanik ve Çernalova geçitleri isyancılarından temizlendikten sonra üç koldan ilerleyen ordu Prizren'i Mayıs ortalarında ele geçirdi. Daha sonra Yakova ve İpek'e ilerleyen ordu Kosovalıların itaat etmelerini sağladı. İşkodra'da örfi idare ilân edilmesinden sonra halkın elindeki 79 bin kadar silah toplatıldı ve 18-26 yaş arası erkekler askerlik için kayıt altına alındı. Şevket Turgut Paşa 22 Ağustos'ta İşkodra'yı terk ederek Selanik'e doğru

⁵⁸ Kerimoğlu, Hasan Tamer (2014) "İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Makedonya Politikası ve Çeteler", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, XIV/2, Kış, s. 164-165.

⁵⁹ Birecikli, İhsan Burak, a.g.t., s. 242-252; Zeyrek, Suat, (2012) "II. Meşrutiyet'te Demokratik Muhalefetin Sonu: Arnavut İsyancıları ve Sonuçları", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 32, s. 310.

⁶⁰ Karasu, Cezmi (1848) "İhtilallerinin Osmanlılar Tarafından Algılanışı", Yeni Türkiye, Osmanlı Özel Sayısı I, Ocak-Şubat, Yıl: 6, Sayı: 31, s. 242; Zeyrek, Suat, "II. Meşrutiyet... Bir Bakış", s. 43.

⁶¹ Zeyrek, Suat, a.g.m., s. 43.

⁶² Zeyrek, Suat, "II. Meşrutiyet'te... Sonuçları", s. 310.

hareket etti. Mirdita'dan geçerken birliklerine Debre'yi isyancılardan temizleme ve halkı silahsızlandırma görevi verdi. Silahını teslim etmek istemeyenler Karadağ'a geçtiler. İlbasan'da sıkıyönetim ilân edilerek Arnavutça eğitim yapan Öğretmen Okulu gibi okullar kapatıldı⁶³.

Bu kaos ortamını, Avusturya, İtalya ve özellikle sınırlarını genişleterek İşkodra'yı kendi başkenti yapmak isteyen Karadağ kullandı. Katolik Malisörlerin Karadağ'ın topraklarına geçişi, onların Osmanlılara karşı kullanılması için kaçırılmayacak bir fırsattı⁶⁴. Aynı zamanda Jön Türklerle anlaşmazlığa giren Arnavut milliyetçileri de bu iltica ve isyan hareketini kendi siyasetleri doğrultusunda değerlendirmek istiyorlardı. Hükümetin müdahalesiyle bazı Arnavut isyancılar tutuklanmış, Latin harflerle neşredilen gazete ve dergilerin yayını yasaklanmıştı. Bu olaylar, 1910 sonbaharından itibaren milliyetçi Arnavut Manastır Gizli Komitesi'nin yeni bir ayaklanma organizesine neden oldu⁶⁵.

Ayaklanmanın ülke içindeki merkezi Manastır şehri olurken, yurt dışındaki merkezi Podgoriça'ydı. Podgoriça'daki ayaklanmayı düzenleyen komite tamamen Karadağlı gizli istihbaratın kontrolündeydi. Bu süreçte Arnavutluk'taki isyanla başlayan Makedonya'daki hoşnutsuzluk, giderek bölgenin tümüne yayılmış ve kısa bir süre öncesine kadar neredeyse durma noktasına gelmiş olan siyasî cinayetler ve olaylar yılsonuna doğru yükselmışti. İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliği'nin 1910 yılına ait yıllık raporunda, yıl boyunca 161 cinayetin işlendiği ve Ekim ayından itibaren ise suçların oranında bir artış olduğu belirtilmekteydi⁶⁶.

Arnavutluk olaylarının Balkanlarda gerginliği artırması ve isyanları önlemede iktidarın başarısızlığı Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın doğmasını sağlamıştı. Fırka, mecliste bir araya gelen Arnavut, Rum ve Bulgar 60-70 kadar mebusan oluşuyordu. Arnavut mebuslar artık muhalif tarafa geçiyorlardı⁶⁷. Mecliste Arnavut mebuslarla İttihat ve Terakki yanlısı mebuslar arasında çekişme devam edip gidiyordu. İttihat ve Terakkici Serez Mebusu Derviş Bey'in, Arnavut İsmail Kemal'i mecliste tartaklaması üzerine İsmail Kemal Bey, "*Bu tokat size pahalıya mal olacak*" diyerek bir kinle meclisi terk ediyordu⁶⁸.

Görüşmeden sonra İsmail Kemal, Arnavutların, "Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmayı değil, Arnavutluk'un özerkliğinin tanınmasını talep ettiklerini" belirtti. Çetine'deki İngiliz elçisini ziyaret eden İsmail Kemal, "Osmanlıların hala Arnavutların taleplerini anlayamadıklarını" vurguladı. Ona göre Jön Türklerin en büyük yanlısı milliyetin tanınmamasıydı⁶⁹. İsmail Bey 1911 Malisör isyanı çıkınca Karadağ'a geçmiş, Karadağ Kralı'nın sofrasında Malisörlerle diz dize oturacak kadar kinine mağlup olmuş⁷⁰, Arnavutluk bağımsızlık hareketinin başına geçmiş ve Arnavut ihtilal hareketlerini yönlendirmişti⁷¹.

1911 yılında yeniden başlayan Arnavut isyanı, Osmanlı yönetimini oldukça uğraştırdığı gibi Makedonya'daki diğer uluslara ait örgütlerin işbirliği yapmalarına zemin hazırladı⁷². Karadağ Kralı Nikola, Kuzey Arnavut isyancılarına silah ve sığınak vererek asileri Osmanlı'ya karşı destekledi. Osmanlı Devleti ise Balkanlardaki bu son önemli

⁶³ Birecikli, İhsan Burak a.g.t., s. 241-256; Zeyrek, Suat, a.g.m., s. 312.

⁶⁴ Kerimoğlu, Hasan Tamer, a.g.m., s. 172-173; Zeyrek, Suat, a.g.m., s. 311.

⁶⁵ Birecikli, İhsan Burak, "Avlonyalı... (1870-1908)", s. 98.

⁶⁶ Kerimoğlu, Hasan Tamer, a.g.m., s. 178.

⁶⁷ Burukçu, Öner (2012) II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Hükümetleri ve Osmanlı Dış Politikası (1908-1913), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 210.

⁶⁸ Zeyrek, Suat., "II. Meşrutiyet'te... Bir Bakış", s. 46-47.

⁶⁹ Birecikli, İhsan Burak, a.g.m., s. 39-41.

⁷⁰ Zeyrek, Suat, a.g.m., s. 47.

⁷¹ Birecikli, İhsan Burak, a.g.t., s. 245-246.

⁷² Kerimoğlu, Hasan Tamer, a.g.m., s. 182.

bölgesinin kontrolünü elde tutmak amacıyla asker gönderdi. Bunun üzerine Balkanlardaki çatışmalar 1911 yılında yoğunlaştı. Avusturya ve İtalya, Arnavutluk statukosunun bozulması durumunda özerk veya bağımsız bir devlet haline getirmeye karar vermişlerdi. Rusya'nın bağımsız bir Arnavutluk inşasına olumlu bakmasına karşın, İngiltere'deki Gladstone Hükümeti, Osmanlı toprak bütünlüğünü savunan geleneksel siyasetten ayrılmış, Avusturya ve Rusya'nın Balkanlarda üstünlük kurmalarına karşı politika gütmekteydi. Katolik Arnavutlara Avusturya'nın, Ortodoks olanlara Rusya'nın sahiplenmesi karşısında İngiltere, bağımsız bir Arnavutluk kurulması fikrini benimseyerek Arnavutları sahiplendi. Böylece içte ve dışta birçok sorunla uğraşan Osmanlı Devleti'nin Arnavutluk Sorunu uluslararası bir vaziyet alıyordu⁷³.

Asker kaydetmeler, yeni vergiler ve silahlara elkonulması olayları karşısında Arnavutlar 1911 Şubat'ında yeniden isyan ettiler ve Karadağ'da bulunan Arnavut göçmenler İşkodra sınırında saldırıya geçtiler⁷⁴. Arnavutlar, İşkodra ve Kosova vilayetlerinde çıkardıkları isyanı başlatıp, Manastır ve Yanya'ya yayararak, Hükümeti Arnavutluk'a özerklik vermek konusunda zorlamayı düşünmüşlerdi. Ancak Karadağ isyanının sadece ilhak etmek istediği bölgelerle sınırlı kalmasını istiyordu. 1911 Mart ayının ilk günlerinde Karadağ'da toplanan Malisörler Kongresi'nde Kral Nikola, isyanın başarıya ulaşmasından sonra İşkodra, Kosova, Manastır ve Yanya'da Karadağ bayrağının dalgalanacağını söyledi. Kosova vilayetinde isyanı başlatması için İsa Boletini'ye emir verdi. Ayaklanmanın desteklenmesi için Avusturya ve İtalya, Arnavutluk'a silah, cephane ve erzak yığdılar. Sırbistan ve Karadağ da bölgeye büyük miktarlarda silah gönderdiler. Malisörlerin silah ve cephaneleri Karadağ'dan sağlanmaktaydı. İsa Boletini'ye destek amacıyla, 10 taburu seferber etmiş, 6 tabur daha seferber konuma getirildi. İsa Boletini, Mitroviçe civarında bir kuleye kapanarak, nişancı taburlarıyla mücadeleye başladı⁷⁵. Gelişmeler üzerine Batılı devletler Arnavutluk Karadağ'ın tarafsız kalmasını, aksi takdirde doğacaklardan sorumlu olacağını ihtar etmişlerdi. Karadağ'ın Arnavutluk üzerindeki emellerini sezen bazı isyancı liderler tepki gösterdiler. Çetine Hükümeti Malisörlere baskı yapmak amacıyla, Osmanlı Devleti'nin temsilcisi Sadeddin Bey ile görüşmelere başladı. Bu görüşmelerde Malisörler hakkında genel bir af çıkarılması hususunda anlaşıldılar. 14 Mart'ta alınan karar gereği Karadağ'ın isyancılara yaptığı bütün yardımların kesileceği tebliğ edildi. Kral Nikola, Malisörlerin isyanı 24 Mart'ta başlatmaları için kışkırtıyordu. İsyancıların ilk saldırı yeri Karadağ sınırında Rapşa'daki Osmanlı gümrüğüydü. Bir gün sonra 25 Mart'ta Traboini'deki gümrüğe saldırdılar. İsyan Karadağ sınırı boyunca büyük bir hızla yayılıyordu. 27 Mart'ta isyancılar Tuzi'deki garnizonu kuşatıp Osmanlı güçleri ile çarpıştılar. İsyancıların başarılarını gören Kral Nikola onları silahlandırmayı kabul etti. İşkodra Valisi Bedri Paşa, isyancıların çoğunun Katolik olmasına karşın, 27 Mart'ta Müslümanlara çağrıda bulunarak Hükümetin dağıttığı silahlarla dini yok etmek isteyenleri cezalandırmalarını istedi. Osmanlı Ordusu karşısında İşkodra'nın kuzeyindeki dağlık bölgede yaşayan Katolik Arnavutlar birleştiler ve Podgoriçe asilerin merkezi konumuna geldi. Güneyde ikinci bir cephenin açılması Osmanlı Hükümeti'ni zor durumda bıraktı. Arnavutlar özerklik taleplerinden vazgeçirtilerek reform istemeye ikna edilmeye çalışıldı. Bazı Arnavut liderler silahlı güç gösterisi yaparak taleplerinde ısrar ettiler⁷⁶.

1911 yılının Mart ayının sonlarına doğru Arnavut asıllı İtalyan avukat olan Terenc Toçi Karadağ topraklarına girdi. Terenc Toçi, Karadağ'ın Arnavut topraklarının bir kısmında gözü olduğunu isyancıları da bu yüzden desteklediğini gazetesinde kamuoyuna duyuruyordu. İsyancılar Gjakova, Has ve Loma'da Osmanlı garnizonlarına saldırmaya başladılar.

⁷³ Birecikli, İhsan Burak, a.g.m., s. 1030-1031; Burukçu, Öner, a.g.t., s. 96.

⁷⁴ Zeyrek, Suat, "II. Meşrutiyet... Sonuçları", s. 312

⁷⁵ Yiğit, Yücel, a.g.m., s. 2480.

⁷⁶ Birecikli, İhsan Burak a.g.t., s. 242-277; Zeyrek, a.g.m., s. 312-313.

Karışıklıklar Arnavutluk'un iç bölgelerine yayılmaya başladı. Katolik Malisörler ve bazı Arnavut milliyetçileri, Makedon çeteler Makedonya'da da isyanın başlatılması hususunda anlaşılardır⁷⁷.

Ayaklanmanın diğer bölgelere yayılmasını önlemek amacıyla Osmanlı Hükümeti tedbirler aldı. Devlet, özellikle ayaklanmaların hiç durmak bilmediği Kosova'da daha hassas durmaya çalışıyordu. Hükümet önleyici tedbirler olarak Arnavutça eğitim veren bazı okullar açmaya ve bir yıl önce iç Arnavutluk'ta cezalandırılan bazı Arnavut milliyetçilerini affetmeye karar verdi⁷⁸. Bir yandan da halkın gönlünü kazanmaya yönelik bu tip tedbirlerin yanısıra Üsküp, Prizren, Peja, Gjakova ve Mitroviçe'deki garnizonlarını takviye etti. Ayrıca Selanik- Mitroviçe ve Selanik- Manastır tren hatları da güçlendirdi. Ayaklanmanın yayılmasını engellemek amacıyla Hacı Adil Bey ve Eyüp Sabri Bey'den oluşan bir Hükümet heyeti iç Arnavutluk'a giderek, halkın isyancılara desteğini önlemeye çalıştılar. Şevket Turgut Paşa, isyanı bastırmak amacıyla 29 Mart'ta İstanbul'dan deniz yoluyla ayrıldı. İsyen bölgelerinde 8 bin askerle gereğinden fazla aceleci davranılarak şiddet kullanılması Arnavut isyancılara yeni taraftar kazandırmıştı⁷⁹.

1 Nisan'da Kastrati gölünün yakınlarında, Osmanlı güçleri ile isyancılar arasında çatışmalar meydana geldi. Bazı yerlerde yenilgiye uğrayan Osmanlı Ordusu İşkodra'ya doğru çekilmek zorunda kaldı. Bu büyük bir paniğe sebep olurken, artık bütün umutlar gelecek yeni takviyelere bağlandı. Çarpışmalar 2 Nisan'da da devam etti. 5 Nisan'da ise Hot, Gruda ve Kelmend'de çok şiddetli çarpışmalar oldu. Katolik Malisörler 6 Nisan 1911 tarihinde, Deçiç Dağı'na Arnavut bayrağını çektiler. 19-21 Nisan tarihlerinde Hot Dağı, Bozhaj, Deçiç ve bazı yerlerde çarpışmalar oldu. 22 Nisanda Osmanlı güçleri Şipşaniku Kalesi'nden çıkarak isyancılara iki taraftan ani bir saldırı düzenlediler. 16 saat çarpıştıktan sonra Osmanlı ordusu 300 ölü ve 20 silahını Arnavutların ellerine bırakarak geri çekilmek zorunda kaldı. İsyancılar yapılan kısa bir ateşkesi, esirlerin takası için kullandılar. Asi liderleri esir değişimi için Tuzi Kaymakamı'na müracaat ettiler⁸⁰.

27 Nisan'da İtalya'da yaşayan Terenc Toçi, Mirdita ve Dukagin kabile reislerini ve Mat ve Debre'den Müslümanları topladı ve Mirdita'da kendi başkanlığında bir Arnavutluk Geçici Hükümeti kurduğunu bir beyanname ile ilan etti. Hükümet binası Kemize'de olacaktı. Aslında onun kurduğu hükümet, Türkiye'ye savaşı ilan etmeyi plânlayan İtalya'nın eseri idi. Arnavut isyanının büyümesi üzerine Babiâli, Şevket Turgut Paşa'yı güvenliği sağlamak üzere görevlendirdi. Paşa, İşkodra'ya vardığında 11 Mayıs 1911'de örfi idare ilan etti. Kosova'da yapılan askeri operasyonlar sırasında Şevket Turgut Paşa ve Mahmut Şevket Paşa, halkı silahsızlandırmak için sert tedbirlere başvurdular. Terenc Toçi hükümeti Malisörlere Şevket Turgut Paşa'nın ordusuyla savaşa devam etmeleri yönünde çağrı yaptı⁸¹.

Katolik Malisörlerin direnişiyle karşı karşıya kalan Şevket Turgut Paşa 12 Mayıs'ta isyancıların teslim olması halinde affedileceğini vurgulayan bir beyanat verdi. Ancak bunun da isyancılarda herhangi bir etkisinin olmadığını gören Şevket Turgut Paşa, İşkodra Sancağı'nda sokağa çıkma yasağı ilân etti. Terenc Toçi'nin manevrasının Malisörler üzerinde büyük bir etkisi olmadı. Podgoriçe bir kez daha Arnavut mültecilerle dolmuş ve çatışmalar Karadağ-Arnavutluk sınırında devam etmişti. Rusya, bir yandan tarafsızlık tavsiye ederken diğer yandan Arnavut asilere yardım etmekte olan Karadağ'ı destekleyerek, Arnavutlar ve Slavlar arasında işbirliği yaratmayı ve böylelikle Avusturya'nın plânlarını

⁷⁷ Birecikli, İhsan Burak a.g.t., s. 266-267.

⁷⁸ Zeyrek, Suat, "II. Meşrutiyet... Bir Bakış", s. 43.

⁷⁹ Külçe, Süleyman (1944) Osmanlı Tarihinde Arnavutluk, İzmir, s. 403-405; Zeyrek, Suat, "II. Meşrutiyet'te... Sonuçları", s. 313.

⁸⁰ Birecikli, İhsan Burak, a.g.t., s. 242-277.

⁸¹ Birecikli, İhsan Burak, a.g.t., s. 242-277.

bozmayı amaçlamıştı. Babiâli, asilere birkaç defa aman dilemeleri için süre verdi. Fakat onlar isyanda inat ettiler. 15 Mayıs'ta Avlonya'da toplanan Arnavutlar, İstanbul'a gönderdikleri bir telgrafla Arnavut topraklarının özerkliğini istediler.⁸²

Bütün Rumeli'nin ve Rum unsurlarına karşı bir bekçi durumunda olan Arnavutlara karşı olan onca harekâttan sonra, gönül alıcı bir davranışta bulunmak üzere 5 Haziran'da Sultan V.Mehmed Reşad'ın bizzat katıldığı bir Rumeli seyahati düzenlendi. 11 Haziran'da Sultan Selanik'ten Üsküp'e hareket etti. Padişahı karşılamak için Kosova'dan aralarında aşiret reislerinin de bulunduğu yaklaşık 5 bin Arnavut Üsküp'e geldi. Sultan burada yönetici ve yerel halkla yapılan görüşmelerden sonra, 15 Haziran'da Priştine'ye geçti.⁸³ Sultan, 16 Haziran'da, Priştine'de 1910 yılında ayaklanmaya katılanlar hakkında af ilan etti. Ertesi gün ise şevket Turgut Paşa Kuzey Arnavutluk'ta patlak veren ayaklanmaya katılanlarının affedildiğini duyurdu.⁸⁴

Yanya gizli komitesi bu tür bir girişimde bulunarak 23 Temmuz'da, vilayetteki kazalara Arnavutluk'un özerkliği için silahlı toplântılar yapılması emrini verdi. Bu sırada kuzeyde Babiâli, Malisor isyancılara önerilerini bildirmekteydi. Rusya ve Avusturya-Macaristan'ın araya girmesiyle 28 Temmuz'da Osmanlı Hükümeti ile Karadağ arasında yeni bir anlaşma imzalandı. Buna göre Kral Nikola Karadağ'daki, Malisörleri 48 saat içinde buradan çıkararak eski topraklarına döndüreceğine söz veriyordu. Diğer taraftan Osmanlı Hükümeti İşkodra'nın yeni valisi Abdullah Paşa'yı yeni bir af ilân etmesi için yetkili kıldı. Yeni af 30 Temmuz'da Podgoriça şehrinde ilân edildi. Bu af, Tuzi Kaymakamı tarafından Türkçe, Fransızca ve Arnavutça olarak okundu. Bu tarihten sonra Sadeddin Bey Malisörlerin evlerine dönmeleri için Perşembe günü 3 Ağustos'a kadar süre tanıdı.⁸⁵ Anlaşmanın amacı Karadağ topraklarında bulunan Malisor sorununun çözülmesiydi. Kral Nikola Karadağ'daki malisorları 48 saat içinde buradan çıkararak eski topraklarına döndüreceğine söz veriyordu. Buna karşılık güneyli isyancılar 21 Temmuz'da Hükümetin Kuzey Arnavutluk'a tanıdığı ayrıcalıkların tümünün, eşit şekilde güneye de tanınmasını istediler. Kuzeylilerle Ağustos 1911'de Podgoriçe'de imzalanan anlaşmanın ardından Hükümet, güneylilere de yaklaşık aynı ayrıcalıkları tanıyan bir anlaşmayı Tepedelen'de imzaladı. Ancak Görice ve Avlonya komiteleri Cepo Toplantısı'na ve reform taleplerine yönelik kararlara katılmayarak, özerklik konusunda ısrarlı olduklarını gösterdiler.⁸⁶

Sadeddin Bey yine Malisörlere evlerine dönmelerini tavsiye etti. Gruda ve Hoti'nin aşiretleri dönmeyi kabul etmediler. 4 Ağustos'ta Malisörler son bir toplantı yaptılar ve katılanların çoğunluğu dönmeye karar verdiler.⁸⁷

Aralık ayında İsmail Kemal ve Hasan Priştine'nin girişimiyle İstanbul'da bazı Arnavutlar bir toplantı düzenleyerek, Arnavutluk'ta, Kosova'da başlayarak diğer bölgelere de yayılmak üzere genel bir isyanın organize edilmesine karar verdiler. İttihat Terakki Cemiyeti tarafından meclisin dağıtılmasının hemen ardından, Ocak 1912'de Hasan Priştine, Kosova'daki hazırlıkları tamamlamakla görevlendirildi. İsmail Kemal ise, Avrupa'yı dolaşarak Arnavut hareketine sempati duyan hükümetlerden diplomatik ve maddi destek istedi. Bu amaçla 15 bin silah satın almak için para bulmaya çalıştılar. Avusturya ve İtalya istenen silahları Arnavutlara verdiler. Balkan Savaşı öncesinde Hükümetin aldığı askeri

⁸² Birecikli, İhsan Burak, a.g.t., s. 280-304

⁸³ Zeyrek, Suat, "II. Meşrutiyet'te... Sonuçları", s. 316.

⁸⁴ Birecikli, İhsan Burak, a.g.t., s. 299-304; Zeyrek, Suat, a.g.m., s. 316-317.

⁸⁵ Birecikli, İhsan Burak, a.g.t., s. 274-275.

⁸⁶ Birecikli, İhsan Burak, a.g.t., s. 242-278.

⁸⁷ Bayur, Yusuf Hikmet (1991) Türk İnkılabı Tarihi, Trablusgarb ve Balkan Savaşları Osmanlı Asyasının Paylaşması İçin Anlaşmalar, Cilt: II, I.Kısım. Ankara, s. 566.

tedbirlere rağmen, İpek, Yakova ve Priştine’de karışıklıklar sürüp gittiği gibi ayaklanmaları yatıştırmak için İstanbul’dan gönderilen I.Tümen de onların tarafına geçti⁸⁸.

Ancak İttihatçı basın bu iyimserliğine rağmen çetecilik azalmamış, tam tersine Makedonya örgütleri 1912 sonbaharında faaliyetlerini arttırarak Balkan Savaşları öncesinde giriştikleri eylemlerle bağlı buldukları ülkelerinin kamuoylarını savaşa hazırladılar⁸⁹.

Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında Arnavutluk’ta kanlı çarpışmalar meydana geldi. Arnavutluk İsyanı geçen seneden daha geniş bir alanda yayılma göstermişti. Tribuna gazetesi Arnavutluk isyanında Avusturya’nın tahriklerinin etkili olduğunu belirtiyordu. Bir yandan da Arnavutluk’ta fesat çıkarmak üzere 3 Toska’nın geldiği ve Pirlepe’ye gidecekleri haber alınmıştı. Dışarıdan uzanan ehl-i salib parmağı her türlü tahrik ve işgalle, isyanla Hükümetin Arnavutluk’taki ıslahatları tesirsiz hale geliyordu. Cami minareleri tepelerine kartal bayrağı asılmıştı⁹⁰.

İttihatçı Hükümet, 1912 Temmuz’unda devrilmesinden kısa bir süre önce, Yanya halkına hitaben yayımlanmış olduğu bir beyanname; halkı çeteler konusunda uyarıyor, muhbirlik yaparak hükümete yardım edenlerin ödüllendirileceğini duyuruyordu. İttihatçı basında yer alan haberlere bakılırsa, Makedonya’da alınan önlemlerle çetecilik durma noktasına gelmişti ve bir iki yıla kadar da ortadan kalkacaktı⁹¹.

Arnavutlar 1912 Kasım’ında, büyük ölçüde topraklarının Sırbistan ve Yunanistan tarafından ilhakının önüne geçmek için bağımsızlıklarını ilân ettiklerinde, Jön Türkler kendilerini en sadık Osmanlı kardeşlerinin ihanetine uğramış gibi hissettiler. Onların bu hareketlerini Osmanlıcılığa ve İslâm bütünlüğüne yıkıcı bir darbe olarak gördüler. Balkan Harbi sırasında; Müslümanlarla tarafsız Hristiyanları kazanmak, siyasal amaç peşinde koşan Rum, Bulgar, Sırp unsurları sıkı bir kontrol altında tutmak, anlaşmalarına engel olmak gerekirken, tümüyle ters düşen bir siyaset izlenmiş, Batı Rumeli’nin en güçlü topluluğu olan Arnavutlar iyi idare edilmeyerek küstürülmüştü. I. Balkan Harbi’nde Osmanlı Ordusu’nun kısmen mağlup bir halde Güney Arnavutluk’a geri çekilerek sığındığı sıralarda Arnavut milliyetçilerinin bağımsızlık çabaları son haddini bulmuştu⁹².

Yunanistan-Sırbistan-Karadağ-Bulgaristan ittifakı 8 Ekim 1912’de Osmanlı Devleti’ne savaş açtı. 30 Mayıs 1913’te yapılan Londra Antlaşması sonucu Osmanlı Devleti açısından bozgun oldu. Kuzey-Orta Makedonya ve Kosova topraklarını Sırbistan, Doğu Makedonya, Edirne ve Kırklareli’ni Bulgaristan, özerk Girit Adası’nı ve Güney Makedonya’yı Yunanistan aldı. Yenipazar Sancağı Sırbistan ve Karadağ tarafından işgal edildi⁹³.

Bir kısmı Türk hâkimiyetinde ve bir Müslüman prensin idaresinde olarak muhtariyet talep etmekte, bir kısmı Balkan hükümetleri ile münasebeti olan ecnebi bir prensin idaresinde bir Arnavutluk teşkilini, bir kısmı da Arnavutluk’un, Avusturya-Macaristan denetiminde istiklalini istemekteydi. İtalya ile Avusturya ise istiklalini istemekle beraber Arnavutluğu ikiye bölmeyi düşünmekteydi. Osmanlı Mebusan Meclisi’nde Berat Mebusu olan İsmail Kemal, Arnavut milliyetçilerini toplayıp 28 Kasım 1912 günü farklı din ve mezheplerden 83 delegeden oluşan bir kurul topladı. Ulusal Meclis denilen bu kurul,

⁸⁸ Birecikli, İhsan Burak a.g.t., s. 299-304

⁸⁹ Kerimoğlu, Hasan Tamer, a.g.m., s. 185.

⁹⁰ Zeyrek, Suat, a.g.m., s. 320.

⁹¹ Kerimoğlu, Hasan Tamer, a.g.m., s. 185.

⁹² Birecikli, İhsan Burak, a.g.m., s. 1035-1036

⁹³ Bayraktar, Caner, a.g.m., s. 30-34.

Avlonya'da bağımsızlık bayrağını açarak İsmail Kemal başkanlığında ilk Arnavut hükümetini kurdu. Böylece bağımsızlık yplunda önemli bir adım atılıyordu⁹⁴.

Sırların Kuzey Arnavutluk topraklarında ilerlemesi Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nu, Yunanistan'ın Avlonya dâhil Güney Arnavutluk'u ilhak etmek istemesi İtalya'yı rahatsız etti. Çatışmanın Avrupa'nın tümünü içine alacak bir savaşa dönüşmesini önlemek isteyen İngilizlerin çağrısıyla, Londra'da Balkan ülkelerinin de katılımı ile 1913 yılında toplanan konferans Arnavutluk'un bağımsızlığını tanımak zorunda kaldı. Arnavutların çoğunluğunun yaşadığı Kosova bölgesi Sırbistan'a bırakıldı ve Arnavutluk'un ilk hükümet başkanı İsmail Kemal Vlora oldu⁹⁵. 30 Mayıs 1913 tarihinde yapılan Londra Konferansı'nda Osmanlı Devleti Arnavutluk üzerindeki bütün haklarından vazgeçmek zorunda kaldı⁹⁶.

Arnavutluk Yunanistan sınırının da Londra Konferansı ile oluşturulan uluslararası komisyon tarafından belirlenmesinden sonra, Avrupa Devletleri 29 Temmuz'da Arnavutluk'un tarafsız, kalıtsal, egemen ve büyük güçlerin garantisi altında bir bağımsız prenslik olarak kalmasına karar verdiler. Avrupa devletlerinin İsmail Kemal Vlora'nın yerine yeni Arnavutluk Devleti'nin başına getirdikleri Avusturyalı Prens Wilhelm Von Wied'in ülkeye gelmesinden sonra, Başbakan Turhan Paşa'nın 1913'te kurduğu yeni hükümet ülkede otorite tesis etmeye çalıştı.⁹⁷

Kuzey Arnavutluk Avusturya ve Bulgarlar arasına taksim edilmiş gibiydi. Piriştine, Prizrin ve Debre Bulgarlar'da, İlbasan Avusturyalılar'da, İtalyanlar ise Avlonya'da yerleşmişlerdi. Avusturyalılar elde ettikleri hududu korumak, Kuzey Arnavutluk'tan çıkmamak niyetindeydiler. Bu siyasi maksad erişmek için Arnavutluk'da az veya çok her fedakârlığı yapıyorlardı. Gündeliği 3 guruh mukabilinde gönüllü asker kayd ediyorlar. Arnavut kıtaatı teşkil ediyorlar. Tenfizatda bölük, tabur ve alay kumandanları tayin olunuyordu⁹⁸.

Vaktiyle Bulgarlar tarafına İlbasan'da vali tayin olunan İrfan Bey, Bulgarlar oradan çıkdıktan sonra tamamen Avusturyalılar lehine döndü. Bundan başka İlbasan'da bulunan ve bugün Avusturyalılar yardımıyla kuvvetini 3-4 bine çıkararak matlubî Cemal Paşa Zade Ahmed Beğ de bu suretle Avusturyalılar tarafına kazanılmıştı. Bulgarların Arnavut Prensligi'ne çalışmaktaydılar⁹⁹.

Büyük devletler, bir taraftan Arnavutları Osmanlı'dan kopmaları ve bağımsız olmaları için kışkırtırken, diğer taraftan da Arnavut topraklarını Balkan devletlerine paylaştırmaktaydılar. Osmanlı Hükümeti Arnavutluk'u resmen tanımasa da ortaya çıkan bazı durumların zorlamasıyla Arnavutluk hakkında bir tutum benimsemek zorunda kalmıştı. Osmanlı Hariciye Nezareti 11 Ağustos 1913 tarihi itibarıyla Arnavutluk'un kurulmuş ve Osmanlı Devleti'nden ayrılmış addolunması gerektiğini Sadrazamlık makamına bildirmişti. İngiltere de müttefiki olmasına karşın, Rusya'nın etkisi altında olan Slavların bölgede aşırı güçlenmesinden rahatsız olduğu için, Germen ittifakının adayının tahta geçmesine ses çıkarmamış göründü. I: Dünya Savaşı'nın başladığı dönemde Arnavutluk, İtalya, Yunanistan ve Sırbistan tarafından paylaşılan Arnavutluk, 1920 yılına kadar bu üç ülke içinden özellikle

⁹⁴ Birecikli, İhsan Burak, a.g.m., s. 1038.

⁹⁵ Akyol, Gürkan, a.g.t., s. 14.

⁹⁶ Başdoğan, Ferhat, a.g.m., s. 66.

⁹⁷ Akyol, Gürkan, a.g.t., s. 15.

⁹⁸ BOA, DH.EUM.VRK, 16-35 1.

⁹⁹ BOA, DH.EUM.VRK, 16-35 1/1.

İtalya tarafından işgal edildi. Antlaşma ile Arnavutluk'un kuzeyini Karadağ ve Sırbistan, güneyini Yunanistan, kalan topraklarını ise İtalya'nın alması kararlaştırıldı¹⁰⁰.

1919 yılında Turhan Paşa başkanlığında kurulan Arnavutluk Hükümeti, 18 Ocak'ta toplanan Paris Barış Konferansı'na bir heyet gönderdi. 21 Ocak 1920'de Lushaje'de yapılan ikinci kongre ile Arnavutluk'un toprak bütünlüğünün korunması ve İtalyan işgalinin sona erdirilmesi kararı alınarak, Süleyman Delvina başkanlığında yeni bir hükümet kuruldu¹⁰¹ ve İtalyanlar 24 Aralık 1914'ten beri işgal altında tuttukları Avlonya'dan çıkarıldılar. Nihayet İtalya, 3 Ağustos 1920'de imzalanan Tiran Antlaşması ile Arnavutluk'un bağımsızlığını kabul etti¹⁰².

Sonuç

Balkan milletleri bazı istisnalar dışında, Osmanlı Devleti'nin idaresinde buldukları zamanlarda büyük sorunlar yaşamadılar. Gerek Osmanlı adalet anlayışı, gerekse kültür yapısı gereği Balkanlar, Anadolu ile benzeşmekteydi. 19. yüzyılda Avrupa etkileyen milliyetçilik akımı Balkanları da etkisi altına aldı.

Osmanlı Devleti, Rusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasında hâkimiyet mücadelesine sahne olan Balkanlardan pay koparma yarışına Yunanistan, İtalya ve dolaylı olarak İngiltere de katılınca, buradaki milletlerin sorunu uluslararası boyutlara taşındı.

Sıcak denizlere inmek konusunda tarihî emelleri olan Rusya, Kafkaslardaki Türk hanlıklarını ustaca politikalarla ortadan kaldırdıktan sonra, sürekli Türk varlığı üzerindeki yayılcı politikasını Balkanlarda da sürdürdü. Görünüşte Balkan milletlerini bir bayrak altında toplamayı amaçlayan, perde gerisinde ise tümünü Ruslaştırmayı amaçlayan PanSlavizm hareketiyle Rusya, Balkan milletlerini Osmanlı'dan ayırıştırarak yaşanan çatışmaların körükleyicisi olmuştur.

Bölgede yayılcı emelleri olan Rusya, İtalya, Avusturya-Macaristan, Sırbistan ve Karadağ, Osmanlı kuvvetleriyle çatışan Arnavutlara sürekli silah ve danışman desteği vererek çatışmaları hızlandırmışlardır. Yunanistan ve Bulgaristan Türk düşmanlığı gereği isyancılara silah satışları yaparak bölgenin alevlenmesine katkıda bulundular. Katolik Arnavutların bağımsızlık için Osmanlı'ya karşı verdikleri mücadeleye, zamanla Müslüman Arnavutlar da katılarak güç vermişlerdir. Başlangıçta özerklik talepli Arnavut isyan hareketi, Balkan savaşlarından sonra Arnavut milliyetçi hareketinin Osmanlı Devleti'nden bağımsızlık istemini gündeme taşımıştır.

1517 yılından 1912 yılına değin Osmanlı Devleti'nin idaresinde kalan Arnavutluk, Balkanlardaki ayrılıkçı isyanları fırsat bilen isyancıların hareketi sonrası 28 Kasım 1912 yılında bağımsızlıkla sonuçlanacaktır.

Kaynakça

A-Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri

BOA, DH. EUM. MTK, 3/44.

BOA, DH. EUM. VRK, 16/35

BOA, DH. EUM. VRK, 16-35 1,

¹⁰⁰ Birecikli, İhsan Burak, a.g.m., s. 39-40; "Arnavutluk Meselesi...", s. 1040-1041.

¹⁰¹ Akyol, Gürkan, a.g.t., s. 16.

¹⁰² Birecikli, İhsan Burak, a.g.m., s. 39-40; "Arnavutluk Meselesi...", s. 1040-1041.

BOA, DH. EUM. VRK, 16-35 1/1

BOA, HR. SYS, 134/42

BOA, HR. SYS, 134/42 14/1.

BOA, DH. EUM. MTK, 3/44.

BOA, Y. PRK. EŞA, 52/52.

B-Sürekli Yayınlar

BALTACI, Emrullah, Balkan Tarihine Genel Bir Bakış, İstanbul 2008.

BAYRAKTUTAN, Yusuf, Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları, Ankara 1996.

BAYUR, Yusuf Hikmet, Türk İnkılabı Tarihi, Trablusgarb ve Balkan Savaşları Osmanlı Asyasının Paylaşması İçin Anlaşmalar, Cilt: II, I.Kısım, Ankara 1991.

İNALCIK, Halil, Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2009.

KARPAT, Kemal H, Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk, Ankara 2004.

KARPAT, Kemal H., Türk Demokrasi Tarihi, Afa Yayınları. İstanbul. 1996, s. 42.

Osmanlı Ansiklopedisi, Tarih, Medeniyet, Kültür, Fatih Sultan Mehmet Maddesi, Haz: Komisyon, c.2, İz Yayıncılık, İstanbul 1996.

KÜLÇE, Süleyman, Osmanlı Tarihinde Arnavutluk, İzmir 1944.

MİLAS, Herkül, Geçmişten Bugüne Yunanlılar, İstanbul 2004.

TUNCER, Hüner, “Doğu Sorunu” ve Büyük Güçler (1853-1878), Ankara 2003.

TUNCER, Hüner, Osmanlı Devleti ve Büyük Güçler (1815-1878), İstanbul 2009.

D-Makaleler

ADEMİ, Rahman, “Bağımsızlığa Giden Yolda Arnavutlar”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 26, Bahar 2013.

BALCI, Ramazan, “Kosova Islahatı (1896-1905): Rumeli Vilayeti Salnamesi’ne Mahsus Mevadd-ı İslâhiyye Layihası’nın Uygulanması”, Türkiyat Mecmuası, C. 22, Güz 2012.

BAŞDOĞAN, Ferhat, “Arnavutluk ve Türkiye-Arnavutluk İlişkileri”, Stratejik Etütler Bülteni, Cilt 25, No 86, İstanbul, Eylül 1991.

BAYRAKTAR, Caner, “Balkanlarda Osmanlı Hâkiimiyeti ve Siyasal Mirası”, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2011.

BEYDİLLİ, Kemal, “Balkanlar’da Dönüm Noktası 93 Bozgunu ve Sonrası”, BALKANLAR, İstanbul 1999.

BİRECİKLİ, İhsan Burak, “Avlonyalı İsmail Kemal Bey’in Siyasi Faaliyetleri (1870-1908)”, Gazi Akademik Bakış, Cilt 3, Sayı 5, Kış 2009.

BİRECİKLİ, İhsan Burak, “Arnavutluk Meselesi Üzerine Bir Değerlendirme”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Prof.Dr. Reşat GENÇ’e ARMAĞAN” Özel Sayı-II, Temmuz 2009, Cilt: 2.

- FSHAZİ, Falma, “2. Meşrutiyet ve Arnavutluk’taki Osmanlı Algısı: Arnavutlarla Osmanlı’nın Düşman Olduğu O An”, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 38 (Mart 2008).
- KARASU, Cezmi, “1848 İhtilallerinin Osmanlılar Tarafından Algılanışı”, Yeni Türkiye, Osmanlı Özel Sayısı I, Ocak-Şubat 2000, Yıl: 6, Sayı: 31.
- KERİMOĞLU, Hasan Taner, “İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Makedonya Politikası ve Çeteler Kanunu” 1908-1912, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, XIV/2, Kış 2014.
- KILIÇ, Selda, “Bir Osmanlı aydınının Arnavutluk’a Dair Görüş ve Düşünceleri”, A.Ü. Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi Dergisi (OTAM), sayı: 19, Ankara 2006.
- KOLOĞLU, Orhan, “Osmanlı Döneminde Balkanlar (1391-1918)”, Balkanlar, Eren Yayınları, İstanbul, 1993.
- ORTAYLI, İlber, “Balkanlarda Milliyetçilik”, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, C.4, İstanbul 1985.
- SHAW, Stanford, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Azınlıklar Sorunu” Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ans. C.4, İletişim Yay. İstanbul, 1985.
- YETİM, Fahri, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Dağılıma Döneminde Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçler”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25 / 2011.
- YİĞİT, Yücel, “Milliyetçilik Çağında Prizren İttihat Cemiyeti”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/8, Fall 2009.
- ZEYREK, Suat, “II. Meşrutiyet Döneminde İktidar – Muhalefet Çekişmeleri Üzerine Genel Bir Bakış”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (2013) 6/2.
- ZEYREK, Suat Zeyrek, “II. Meşrutiyet’te Demokratik Muhalefetin Sonu: Arnavut İsyanları ve Sonuçları”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2012/1, Sayı: 32.

C-Tezler

- AKYOL, Gürkan, Balkan Politikasında Arnavutluk (1912 Sonrası), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2007.
- BİRECİKLİ, İhsan Burak, Arnavutlar ve Arnavut Sorunu 1908-1914, (Basılmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010.
- BURUKÇU, Öner, II.Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Hükümetleri ve Osmanlı Dış Politikası (1908-1913), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.
- ÖNEN, Nizam, Turancı Hareketler: Macaristan ve Türkiye (1910-1944), (Basılmamış Doktora Tezi), A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003.